

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। १ सूर्यः, २-१२ मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप्।

यदद्य सूर्यं ब्रवोऽनागा उद्यन्मित्राय वरुणाय सत्यम्।

वयं देवत्रादिते स्याम तव प्रियासो अर्यमन्गृणन्तः ॥ ७.०६०.०१

वयम् । देवत्रा- देवेषु । मित्राय- स्नेहाधिदैवताय । वरुणाय- ऋताधिदैवताय । सत्यम् । अनागाः- अनपराधिनः । स्याम- भवेम । इति । अदिते- अखण्ड । सूर्य- सवितः । अद्य- इदानीम् । उद्यन्- उदयन् । ब्रवः- ब्रूहि । अर्यमन्- आर्यशील । गृणन्तः- त्वां स्तुवन्तः । तव- ते । प्रियासः- प्रियाः । स्याम- भवेम ॥१॥

एष स्य मित्रावरुणा नृचक्षा उभे उदैति सूर्यो अभि ज्मन्।

विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च गोपा ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन् ॥ ७.०६०.०२

एषः स्यः- सोयम् । विश्वस्य- सर्वस्य । स्थातुः जगतः- स्थावरजङ्गमात्मकस्य । च । गोपाः- गोप्ता । मित्रावरुणा- हे मित्रावरुणौ । ऋजु वृजिना- धर्माधर्मान् । मर्तेषु- मर्त्यकृतान् । पश्यन् । नृचक्षाः- नृणां द्रष्टा । ज्मन्- अन्तरिक्षे । सूर्यः । उभे- द्यावापृथिव्यौ । अभि- अभिलक्ष्य । उदैति ॥२॥

अयुक्त सप्त हरितः सधस्थाद्या ई वहन्ति सूर्यं घृताचीः।

धामानि मित्रावरुणा युवाकुः सं यो यूथेव जनिमानि चष्टे ॥ ७.०६०.०३

याः- ये । ईम्- एतं सूर्यम् । घृताचीः- दीप्तिमन्तः । वहन्ति- धारयन्ति । ते । हरितः- आकर्षणशक्तिभूतप्राणाश्वाः । सप्त । सधस्थात्- सूर्यस्य सहस्थानात् । अयुक्त- योजिताः । मित्रावरुणा- हे मित्रावरुणौ । युवाकुः- युवां कामयमानः । धामानि- स्थानानि । यः । जनिमानि- जन्मानि । यूथेव- गोयूथानि वृषभ इव । सम्- सम्यक् । चष्टे- पश्यति तं नमामि ॥३॥

उद्धां पृक्षासो मधुमन्तो अस्थुरा सूर्यो अरुहच्छुक्रमर्णः।

यस्मा आदित्या अध्वनो रदन्ति मित्रो अर्यमा वरुणः सजोषाः ॥ ७.०६०.०४

वाम्- युवयोर्मित्रावरुणयोः। मधुमन्तः पृक्षासः- मधुरा रसाः। उत् अस्थुः- उदतिष्ठन्। सूर्यः- सविता आत्मेत्याध्यात्मिके। शुक्रम्- शुभ्रम्। अर्णः- नभः समुद्रम्। हृदयमित्याध्यात्मिके। अरुहत्- आरुरोह। यस्मै। मित्रः अर्यमा वरुणः। सजोषाः- सहृदयाः। आदित्याः- अखण्डप्रकृतिजाः। अध्वनः- मार्गान्। रदन्ति- विलिखन्ति ॥४॥

इमे चेतारो अनृतस्य भूरैर्मित्रो अर्यमा वरुणो हि सन्ति।

इम ऋतस्य वावृधुर्दुरोणे शग्मासः पुत्रा अदितेरदब्धाः ॥ ७.०६०.०५

मित्रो वरुण अर्यमा। इमे- एते। भूरे- प्रभूतस्य। अनृतस्य- अधर्मस्य। चेतारः- द्रष्टारः। दण्डदायकाः साक्षिणः। हि- खलु। सन्ति- भवन्ति। इमे। शग्मासः- सुखकराः। अदितेः पुत्राः- अखण्डप्रकृतिजाः। अदब्धाः- अहिंस्याः। ऋतस्य- धर्मस्य प्रकृतिनियतेः। दुरोणे- सद्गानि। वावृधुः- अवर्धन्त ॥५॥

इमे मित्रो वरुणो दूळभासोऽचेतसं चिच्चितयन्ति दक्षैः।

अपि क्रतुं सुचेतसं वतन्तस्तिरश्चिदंहः सुपथा नयन्ति ॥ ७.०६०.०६

इमे। मित्रो वरुण अर्यमा। दूळभासः- दुर्दभा अनभिभाव्याः। दक्षैः- स्वात्मबलैः। अचेतसम्- अप्रज्ञम्। चित्- अपि। चितयन्ति- बोधयन्ति। अविदुषो विदुषः कुर्वन्ति। अपि- अपि च। सुचेतसम्- शोभनप्रज्ञायुक्तम्। क्रतुम्- कर्म। वतन्तः- गच्छन्तः। अंहः- अघानि। तिरः- तिरस्कुर्वन्तः। सुपथा- शोभनमार्गेण। नयन्ति ॥६॥

इमे दिवो अनिमिषा पृथिव्याश्चिकित्वांसो अचेतसं नयन्ति।

प्रव्राजे चिन्नद्यौ गाधमस्ति पारं नो अस्य विष्पितस्य पर्षन् ॥ ७.०६०.०७

इमे- एते मित्रादिदेवाः । अनिमिषा- निमेषरहितेन प्रज्ञाचक्षुषा । दिवः पृथिव्याः- द्यावापृथिव्योः ।
चिकित्वांसः- प्रज्ञावन्तः । अचेतम्- अविदुषं अप्रज्ञमपि । नयन्ति- ज्ञानं दत्त्वा नयन्ति । प्रवाजे-
प्रवणे । चित्- अपि देशे । नद्यः- सिन्धवो मूलशक्तिधाराः । गाधमस्ति- गाधाः सन्ति । नः-
अस्मान् । विष्पितस्य- व्याप्तानां सिन्धूनां मूलशक्तिधाराणाम् । पारम् । पर्षन्- नयन्तु ॥७॥

यद्गोपावददितिः शर्म भद्रं मित्रो यच्छन्ति वरुणः सुदासे ।

तस्मिन्ना तोकं तनयं दधाना मा कर्म देवहेळनं तुरासः ॥ ७.०६०.०८

अदितिः मित्रः वरुणः । सुदासे- शोभनदात्रे । यत् । गोपावत्- रक्षावत् । भद्रम्- क्षेमयुक्तम् । शर्म-
गृहम् । यच्छन्ति । तस्मिन् । तोकं तनयम्- धर्मसन्ततिम् । आ दधानाः- धारयन्तः । तुरासः-
त्वरमाणाः । देवहेळनम् । मा । कर्म- कार्घ्यम् ॥८॥

अव वेदिं होत्राभिर्यजेत रिपः काश्चिद्वरुणधृतः सः ।

परि द्वेषोभिर्यमा वृणक्तुं सुदासे वृषणा उ लोकम् ॥ ७.०६०.०९

वरुणधृतः- यः पापेन वरुणं क्रोधयंस्तेन हिंसितो भवति । सः । काश्चित् । रिपः- हिंसाः । प्राप्नुयात् ।
होत्राभिः- वाग्भिः । वेदिम्- वेद्युपलक्षिताग्निम् । अव यजेत- मा पूजयेत् । मा यज्ञं कुर्यात् ।
आत्मगुणैः सर्वभूतदयाक्षान्त्यनसूयाशौचानायासमङ्गलास्पृहाकार्पण्यैर्वैदिकं कर्म तेजोयुक्तं भवतीति
गौतमसूत्रम् । अनेन तैर्विना वैदिकं कर्म न सम्यक् सिद्ध्यतीति भावः । द्वेषोभिः- द्वेषैः । अर्यमा ।
परि वृणक्तु- परिवर्जयतु । द्वेषभावनानि व्यपोहयत्विति भावः । वृषणा- वर्षकौ मित्रावरुणौ । सुदासे-
शोभनदात्रे । उरुम्- विस्तृतम् । लोकम् । यच्छतम् ॥९॥

सस्वश्चिद्धि समृतिस्त्वेष्येषामपीच्येन सहसा सहन्ते ।

युष्मद्भिया वृषणो रेजमाना दक्षस्य चिन्महिना मृळता नः ॥ ७.०६०.१०

समृतिः- देवानां सङ्गतिः । सस्वः- अन्तर्हिता । चित्- अपि । त्वेषी- दीप्ता । अपीच्येन-
अन्तर्हितेन । सहसा- बलेन । सहन्ते- वृत्राण्यभिभवन्ति । वृषणः- हे वर्षका देवाः । युष्मद्भिया-

भवतां भीत्या । रेजमानाः- कम्पमानाः शत्रवो भवन्ति । दक्षस्य- बलस्य । महिना- माहात्म्येन ।
नः- अस्मान् । मृळत- आनन्दयत ॥१० ॥

यो ब्रह्मणे सुमतिमायजाते वाजस्य सातौ परमस्य रायः ।

सीक्षन्त मन्युं मघवानो अर्य उरु क्षयाय चक्रिरे सुधातु ॥ ७.०६०.११

वाजस्य- सद्गतेः । ऋतस्य । सातौ- लाभे । परमस्य- उत्तमस्य । रायः- दानयोग्यधनस्य लाभे
निमित्ते । यः । ब्रह्मणे- वर्धमानाय भवद्गणाय । सुमतिम्- शोभनमतिम् । आयजाते- समर्पयति ।
तम् । मघवानः- सम्पद्वन्तः । अर्यः- आर्यशीला देवाः । मन्युम्- मननम् । सीक्षन्त- सेवन्ते ।
क्षयाय- निवासाय । उरु- विस्तीर्णम् । सुधातु- शोभनस्थानम् । चक्रिरे- अकुर्वन् ॥११ ॥

इयं देव पुरोहितिर्युवभ्यां युज्ञेषु मित्रावरुणावकारि ।

विश्वानि दुर्गा पिपृतं तिरो नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७.०६०.१२

देवा- द्योतनशीलौ । मित्रावरुणौ । इयम्- एषा । पुरोहितिः- पुरस्क्रिया । युवभ्याम्- युवाभ्याम् ।
अकारि- कृता । विश्वानि- सर्वाणि । दुर्गा- दुर्गाणि । तिरो- तिरस्कुर्वन्तौ । पिपृतम्- अस्मान्
पारयतम् । यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥१२ ॥